

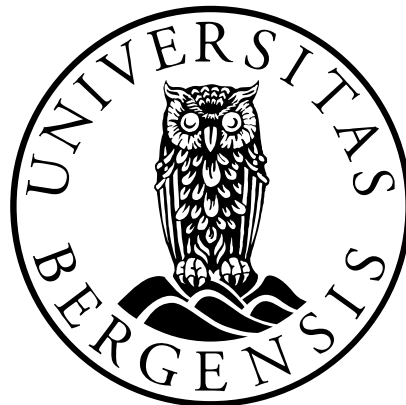
Avkorting i arv

Likestilling av livsarvinger

Kandidatnummer: 193104

Veileder: Thomas Eeg

Antall ord: 14 722

JUS399 Masteroppgave/JUS398 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10.12.2013

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	1
1 Innledning.....	3
1.1 Problemstilling og formål med oppgaven	3
1.2 Begrepsavklaring og terminologi	3
1.2.1 Avkortingspliktig gave	3
1.2.2 Livsarvingene	4
1.3 Aktualitet.....	5
1.3.1 Utvikling av dagens avkortingsregler	5
1.3.2 Behov for revisjon av arveretten	6
1.4 Rettskildene ved spørsmål om avkorting	6
1.4.1 Lovtekst.....	6
1.4.2 Lovforarbeider.....	7
1.4.3 Rettspraksis	7
1.4.4 Juridisk teori.....	7
1.4.5 Reelle hensyn i arveretten	8
1.5 Strukturen i oppgaven	10
2 Avkortingsreglenes anvendelsesområde: Vilkår for å foreta avkorting.....	11
2.1 Hvilke overføringer kan påbys avkortet?.....	11
2.1.1 Gavemottakeren: Hvem kan pålegges avkorting?.....	11
2.1.2 Gave til livsarving	12
2.1.3 Gavebegrepet i arve- og familieretten	13
2.1.4 Hvilke gaver kan påbys avkortet?	18
2.2 Når er det behov for avkorting?	21
2.2.1 Det har oppstått ulikheter mellom livsarvingene	21
2.2.2 Forskjell i kvalitet og kvantitet.....	21
2.2.3 Tidspunktet for verdisammenligningen	22
2.3 Avkortingspåbudet	23
2.3.1 Hovedregelen	23
2.3.2 Fastsettelse av avkorting	24
3 Gjennomføring av avkorting	27
3.1 Når skal avkortingens skje?	27

3.2	Gave gitt av felleseiemidler.....	27
3.2.1	Uskifte	28
3.3	Hvor stor er arvelodden som skal avkortes?	28
3.3.1	Dødsboets størrelse	28
3.3.2	Adgangen til å avtale noe annet	28
3.4	Hvor mye skal arvelodden avkortes?	30
3.4.1	Hovedregelen om avkortingsbeløpet.....	30
3.4.2	Målet er å sikre likestilling: Unntaksregler	30
3.4.3	Hva om arvelodden ikke strekker til?	33
4	Avslutning: Rettspolitiske betraktninger.....	37
4.1	Bør avkortingsordningen være tvingende?	37
4.1.1	Avkorting av betydelige gaver som hovedregel eller unntak.....	37
4.1.2	Bør man kreve at arvelater opplyser mottakeren om avkortingspåbudet?.....	42
4.1.3	Forholdet mellom avkorting og ektefellens formuesordning	43
4.1.4	Avkortingsens betydning for ektefellens boslodd og arvelaters testasjonsfrihet i Sverige og Danmark.....	44
4.2	Liste over forkortelser og litteratur	45
	Lover	45
	Forarbeider	45
	Juridisk litteratur	45

1 Innledning

1.1 Problemstilling og formål med oppgaven

Emnet som skal behandles i denne oppgaven er avkorting i arv. Foreldre har ofte et ønske om å hjelpe sine barn økonomisk underveis i livet. De står fritt til å yte slik hjelp gjennom livsdisposisjoner, og dersom de ikke ønsker å gjøre forskjell på sine barn kan de gi like store gaver til alle barna. Mange har imidlertid ikke økonomisk mulighet til å gi gaver av stor verdi til alle sine barn mens de lever. Foreldrene kan da i stedet gi det trengende barnet en gave i kombinasjon med påbud om at gavens verdi skal avkortes i vedkommende barns fremtidige lodd på skiftet etter giveren. Det er dette som er avkortingsreglenes formål: Å sørge for at foreldre kan likestille sine livsarvinger gjennom å påby utjevning mellom dem på skiftet etter foreldrenes død.

På grunn av pliktdelsreglene er det grenser for hvor stor utjevning en arvelater har anledning til å sørge for gjennom testamentariske bestemmelser. Hvis man lar det være opp til livsarvingene å sørge for utjevning, vil den eller de som ikke tidligere har vært begunstiget være helt prisgitt sine medarvinger.¹ Dette er i seg selv lite tilfredsstillende. For å sikre muligheten for utjevning av forskjeller mellom livsarvingene har man derfor behov for særskilte regler om avkorting.

Jeg ønsker i denne oppgaven å gjøre rede for vilkårene for å påby avkorting og hvilke regler som gjelder for gjennomføringen av avkorting.

1.2 Begrepsavklaring og terminologi

1.2.1 Avkortingspliktig gave

En avkortingspliktig gave er en gave som arvelater har gitt med påbud om at den skal komme til avkorting i mottakerens lodd. Gaven regnes for en endelig livsdisposisjon, og krever derfor ikke testaments form for å være gyldig.

¹ Utk. Side 127

Mange bruker uttrykket «arveforskudd» om slike disposisjoner. Som nevnt er imidlertid den avkortingspliktige gaven en endelig livsdisposisjon. Da kan det utdelte etter min oppfatning ikke kalles «arv». Uttrykket «arveforskudd» kan derfor medføre uklarheter.

Av forarbeidene går det også frem at det er «grunn til å sondre mellom avkortning etter disse bestemmelser [dvs. al. §§ 38-43] og forskudd på arv i samband med arveavkall».² I tilfeller av sistnevnte art, som er regulert i al. § 45, er det som regel arvingen selv som ber om forskudd. Dersom en arving ber om forskudd på arv, må han være innforstått med at forskuddet han mottar vil påvirke hans rett til arv senere. Det er ikke rimelig at arvelaters generøsitet blant annet skal redusere verdien av hans testasjonsfrie del fordi hans formue minker idet forskuddets verdi går ut.³ Disse tilfellene skiller seg derfor fra de som er regulert av avkortingsreglene i al. §§ 38-43, hvor det er arvelaters egen mulighet til å sørge for utjevning mellom livsarvingene som står i fokus.

For å unngå forvirring omkring dette terminologiske skillet mellom «arveforskudd» og «avkortingspliktig gave», kommer jeg konsekvent til å bruke sistnevnte uttrykk når jeg omtaler oppgavens tema, som er avkortning etter påbud fra arvelater.

1.2.2 Livsarvingene

«Livsarving» er legaldefinert i al. § 1 (1) som «avkomet» til arvelateren. Dette omfatter klart nok hans biologiske barn. Adoptivbarn har samme rettigheter som biologiske barn.⁴ De har derfor samme arverett som livsarvingene. Livsarvingene har krav på to tredjedeler av arvelaterens formue når han faller fra, jf. al. § 29. Denne arven kalles pliktdelsarv. Arvelater kan verken kvalitativt eller kvantitativt «rå over» pliktdelsarven i testament, jf. al. § 29 andre ledd.

Begrepet «utarving» finnes ikke i arveloven, men brukes i juridisk teori. Det beskriver legalarvinger som ikke nyter vern mot arvelaters testamentariske disposisjoner. Deres arverett har altså ikke noe lovfestet vern slik som ektefellens minstearv⁵ og livsarvingenes pliktdelsarv. Eksempler på utarvinger er arvelaters foreldre og søsken.

² Prp. side 169

³ Dette synet kommer til uttrykk i Prp. side 169.

⁴ Adl. § 13

⁵ Al. § 6 første ledd, andre og tredje punktum

Et «særkullsbarn» eller «særskilt livsarving» er arvelovens betegnelse på livsarvinger etter den éne ektefellen som ikke er felles med den andre ektefellen. Disse har ingen lovfestet arverett etter den andre ektefellen, det vil si sin stefar eller -mor.

1.3 Aktualitet

1.3.1 Utvikling av dagens avkortingsregler

Allerede i romerretten finner vi regler som går ut på å unngå forfordeling av arvinger.

Datidens rådende regel om «collatio bonorum» gikk ut på at alle arvinger som hadde mottatt gaver fra arvelater måtte føre dette tilbake til dødsboet for å oppnå arverett.⁶

Fra middelalderen av hadde man ulike norske regelverk med avgrensede geografiske virkeområder (Gulating, Frostating, Eidsivating og Borgarting). Den eldste lovbooken som er kjent fra denne tiden er Gulatingsloven (G), som gjaldt størsteparten av Vestlandet (Gulatinget). Gulatingsloven hadde regler om avkorting i G 128 og G 129. Reglene sa at dersom arvelater hadde gitt én av sønnene mer enn de andre, skulle de øvrige ha rett til å ta ut like mye av boet før det ble skiftet, jf. G 129. Døtre hadde ikke arverett så lenge arvelater også hadde sønner, men fikk på den annen side såkalt «heimanfylgje» da de ble giftet bort. Hadde arvelater kun døtre som avkom, skulle hver av de ugifte før skiftet ta ut like mye fra boet som de gifte hadde fått i heimanfylgje, jf. G 128.

Magnus Lagabøtes Landslov (ML) av 1274 søkte å samordne regelverket for de fire lagtingene. ML hadde påbud om avkorting for heimanfylgje, både for sønner og døtre. Det var også bestemt at dersom heimanfylgjet oversteg arvelodden skulle arvingen betale til boet det som trengtes til utjevning, jf. ML V 7.

Christian Vs Norske Lov av 1687 gav også påbud om avkorting der arvelater hadde gitt sin livsarving en gave, alternativt tilbakeføring av det mottatte til boet, jf. NL 5-2-61. Det gjaldt imidlertid bare «den Bekostning, som af Faderen i saa Maader optegnet er». Her ser man en endring i forhold til tidligere rett, ettersom det nå ble et krav at arvelater skriftlig hadde fastsatt avkorting.

⁶ Lødrup 2008, side 129

Arveloven av 1854 § 14 slo fast at man skulle foreta avkorting dersom det av «Optegnelse eller andet Document eller af Barnets Tilstaaelse» fremgikk at dette hadde vært arvelaters vilje.

Dagens hovedregel om avkorting finner vi i al. § 38. Den går ut på at en gave som er gitt til livsarving skal avkortes dersom gaven er betydelig og avkorting enten er fastsatt av arvelater eller det godtgjøres at avkorting vil være i samsvar med hans forutsetninger.

1.3.2 Behov for revisjon av arveretten

Siden vedtakelsen av dagens arvelov i 1972 har den gjennomsnittlige familiekonstruksjon endret seg. Sammenlignet med datidens «kjernefamilie» står vi i dag overfor et stort antall variasjoner i familier. Foreldre må forholde seg til både «mine, dine og våre» barn, og livsarvingene har derfor gjerne både helsøsken, halvsøsken og stesøsken som medarvinger. Medlemmer av samme familie har også gjerne forskjellige statsborgerskap og/eller etnisiteter, og dødsboer omfatter i økende grad fast eiendom utenfor Norge. Verdigrunnlaget vårt har også endret seg siden 1972, og det kan settes spørsmålsteget ved om dagens arvelovgivning har holdt følge med denne utviklingen.⁷

I 2011 ble det nedsatt et utvalg med den oppgave å revidere dagens arvelovgivning. Utvalgets innstilling foreligger ikke i skrivende stund,⁸ og jeg har derfor ikke kunnet gjøre bruk av det i arbeidet med oppgaven.

1.4 Rettskildene ved spørsmål om avkorting

1.4.1 Lovtekst

Når det gjelder avkortingsspørsmål er de viktigste lovbestemmelsene å finne i arveloven (al.) §§ 38-43. Disse og beslektede bestemmelser vil danne utgangspunktet for drøftelsene i oppgaven. Skifteloven (sl.) inneholder regler om den praktiske siden av et arveoppgjør, og disse vil bli trukket inn i oppgaven der de har relevans.

⁷ Se også John Asland, Lov og Rett 06/2011 side 317.

⁸ 10. desember 2013

1.4.2 Lovforarbeider

Lovens forarbeider gir uttrykk for lovgiverviljen, og kan ofte bidra til å kaste lys over en lovtekst med uklar eller tvetydig ordlyd. Av forarbeider som omtaler avkortings spørsmål er særlig forarbeidene til arveloven relevante. Dette omfatter NUT-1962-2 Utkast til lov om arv, Ot. prp. nr. 36 (1968-69) om lov om arv m.m. samt Innst. O. Nr. XIX (1970-71) Tilråding frå Justisnemnda om lov om arv m.m.

1.4.3 Rettspraksis

1.4.3.1 Høyesterett

Dommer fra Høyesterett danner prejudikat for senere saker med lignende saksforhold. Jeg har funnet få høyesterettsdommer som omhandler avkorting i arv. Dette har kanskje sammenheng med at tvistene ofte står om relativt små økonomiske verdier og at partene er nærstående. Man sier jo gjerne at «et magert forlik er bedre enn en fet prosess». Dette kan ha medført at saker om avkorting i arv sjelden bringes inn for Høyesterett.

1.4.3.2 Underrettene

Dommer fra lavere rettsinstanser, herunder lagmannsrettene og tingrettene, har ikke prejudikatsverdi. De kan imidlertid illustrere hvordan reglene tolkes og brukes i praksis, og ofte er dommernes argumentasjon overbevisende. For å fremme forutberegnelighet, bør man tilstrebe ensartet praktisering av regler. Dette kan man søke å oppnå ved å se hen til rettspraksis, herunder underrettsdommer. Om man kan avdekke en fast og langvarig praksis, vil man etter omstendighetene også kunne stå overfor en sedvanebasert rettsregel. I og med at det som nevnt finnes få høyesterettsdommer om avkorting i arv, blir det naturlig å vise til lavere rettsinstansers praksis innenfor avkortingsreglenes område.

1.4.4 Juridisk teori

Juridisk teori inneholder ofte betenkninger over spørsmål som ikke er løst ved lov eller gjennom praksis. Der de øvrige rettskilder ikke gir noen løsning, kan man derfor se til juridisk teori på området. Dersom argumentene som fremsettes i teorien er overbevisende, kan de bidra til å begrunne et rettslig standpunkt. Man må imidlertid hele tiden ha i mente at juridisk

teori kan være uttrykk for forfatterens subjektive syn, og at dette ikke nødvendigvis alltid er uttrykk for gjeldende rett.

I mitt arbeid med oppgaven har jeg sett hen til flere teoretiske fremstillinger av arve- og familierettslige temaer. Forfatterne er gjerne høyt ansette jurister med lang fartstid innenfor sitt fagområde, og i den grad jeg har oppfattet deres teoretiske fremstillinger av arverettsfaget som fornuftige og overbevisende har jeg henvist til dem underveis i drøftelsen av de spørsmål oppgaven reiser.

1.4.5 Reelle hensyn i arveretten

1.4.5.1 Reelle hensyn som rettskildefaktor

Bruken av reelle hensyn har lang tradisjon i det norske rettsliv. Den handler om å komme frem til det resultatet som er det rimeligste i hvert konkrete tilfelle, både når det gjelder reglens virkning og innhold, retsteknikk og system.⁹ Dette ut fra en presumsjon om at lovgiver ønsket om å lage en god og praktisk regel.

Med mindre man befinner seg på et tilnærmet rettstomt område, vil imidlertid de fleste være enige om at reelle hensyn ikke alene kan danne rettslig grunnlag for et juridisk standpunkt. Man må være lojal mot rettskilder som har høyere rang, og det skal derfor mye til for at man kan fravike løsninger som følger av for eksempel klar lovtekst eller Høyesteretts prejudikater på grunn av at disse i et enkelttilfelle ikke fører til et optimalt resultat. Endringer må i så tilfelle skje gjennom ny lovgivning eller nye prejudikater. Reelle hensyn som tolkningsfaktor kan likevel benyttes i rettsanvendelsen for å komme frem til hva som er den beste anvendelsen av andre rettsgrunnlag.

1.4.5.2 Formålsbetraktninger

Dersom det er mulig å finne ut hva som er formålet med en bestemt regel, kan dette formålet få betydning som tolkningsmoment. Dersom en tolkning av regelen strider mot det som var formålet med å innføre den, er dette et reelt hensyn som kan tale for å velge et annet tolkningsalternativ.

⁹ Jens Edvin A. Skoghøy, «Reelle hensyn som rettskilde», Lov og Rett 04/2013 side 257

Formålet med avkortingsreglene er at arvelater skal kunne sørge for likestilling av sine livsarvinger. Som det står i innstillingen fra arvelovkomitéen som utarbeidet utkast til arveloven av 1854: «I Almindelighed maa det vel antages, at en Fader elsker sine Børn lige høit og i lige Grad vil deres Vel.»

Arvelaters antatte ønske om ikke å forskjellsbehandle sine livsarvinger skal ikke stå i veien for muligheten til å hjelpe én eller flere av dem økonomisk. Når man subsumerer under en avkortingsregel kan man derfor se hen til hva som vil føre til likestilling av livsarvingene.

1.4.5.3 Forutberegnelighet

Hensynet til at borgerne skal kunne forutberegne sin rettsstilling er en viktig del av den såkalte samfunnskontrakten. Borgerne skal kunne støtte seg til en naturlig forståelse av lover og regler. Dersom reglene er for uklare, vil borgerne ha liten mulighet for å innrette seg etter dem. Det kan fort oppleves som lite rimelig og i strid med den allmenne rettsfølelse å falle ned på et tolkningsalternativ som er i strid med det som er den mest naturlige forståelsen av regelen.

I arveretten er det ønskelig med klare og forutsigbare regler. Arveplanlegging og arveoppgjør er jo noe de fleste mennesker skal hanskes med i løpet av livet som arvelater, arving eller kanskje til og med bostyrer under privat skifte. Det er lagt opp til at de fleste dødsbo skal gjøres opp privat, uten juridisk bistand fra advokat eller lignende. Forutberegnelighet er viktig for å sørge for at dette kan skje på en mest mulig effektiv måte.

1.4.5.4 Hensynet til å redusere rettslig prosess

Når det oppstår tvister om et arveoppgjør, står denne tvisten som regel mellom nærstående. En rettslig prosess kan, særlig dersom den trekker ut, være skadelig for det personlige forholdet mellom aktørene. Når det gjelder avkortingspliktige gaver spesielt, er det også samfunnsøkonomisk ønskelig at foreldre bidrar til barnas økonomiske etablering på denne måten. Dersom det skal koste domstolene (eller partene) en liten formue å få avgjort tvister som oppstår i kjølvannet av slike disposisjoner, kan dette motvirke den samfunnsøkonomiske gunstigheten av disposisjonen. Klare regler er derfor et mål i seg selv, slik at man kan komme til en rask løsning dersom det skulle oppstå uenigheter.

1.5 Strukturen i oppgaven

Jeg vil starte med å analysere dagens rettstilstand, for å danne et materielt bakteppe for den videre drøftelsen. I oppgavens andre del vil jeg finne frem til hva som er vilkårene for å påby avkorting. I tredje del behandler jeg hvordan man gjennomfører en avkorting etter gjeldende rett. Herunder vil jeg identifisere de verdispenninger som kan oppstå når man holder reglene opp mot problemstillinger i konkrete tilfeller.

Etter at dagens rettstilstand er behandlet, kommer jeg i oppgavens fjerde del til å løfte frem enkelte spørsmål som står ubesvarte eller som gir tilsynelatende ufornuftige eller urimelige løsninger for å se om det er behov for endringer eller om de kan løses ved samordning med annet regelverk.

2 Avkortingsreglenes anvendelsesområde: Vilkår for å foreta avkortning

2.1 Hvilke overføringer kan påbys avkortet?

2.1.1 Gavemottakeren: Hvem kan pålegges avkortning?

Arveloven § 38 slår fast at det bare er gaver gitt til «livsarving» som kan påbys avkortet. Bakgrunnen for denne begrensningen er at arvelater jevnt over ikke har den samme tilknytningen til andre arvinggrupper. Det er derfor ikke behov for å gi en særegen mulighet til å sørge for utjevning mellom disse arvingene. Dersom han likevel skulle ønske det, har han mulighet til å utjevne forskjeller ved å tilgodese de andre i testament. Livsarvingene er på sin side beskyttet av pliktdelsreglene. Disse legger bånd på arvelaters mulighet til å sørge for utjevning mellom dem på andre måter, herunder gjennom testament.^{10 11}

Det følger av al. § 42 at dersom den tilgodesette livsarvingen faller fra før giveren, skal det avkortes «andsynes livsarvingane hans». Det vil si giverens barnebarn. Ettersom det slett ikke er sikkert at gaven har kommet mottakerens livsarvinger til gode, kan denne regelen fremstå som vilkårlig overfor dem. Mottakeren kan for eksempel ha forbrukt verdien av gaven, eller den kan ha blitt verdiløs på andre måter før han faller fra.

Arvelovens forarbeider viser imidlertid at man her valgte å videreføre rettstilstanden som fulgte av tidligere arvelov (1854) § 17.¹² Denne slo eksplisitt fast at dersom mottakeren var død før arvefallet, skulle avkortning gjøres overfor de som trådte i hans sted «...uden Hensyn til, om det saaledes Oppebaarne er kommet dem til gode eller ikke». Bakgrunnen for regelen var at man ønsket et «consequent gjennomført Linealsystem i Arveretten».¹³ Et utslag av dette linealsystemet er al. § 1 andre ledd, andre punktum. Av denne fremgår det at hvis et av arvelaters barn er død før arvefallet «går arvelotten til livsarvingane etter barnet». Barnets

¹⁰ Utk. side 127

¹¹ Al. § 29 andre ledd

¹² Prp. side 168

¹³ Kommisjonenens innstilling side 52, gjengitt i Utk. side 123

livsarvinger (giverens barnebarn) må derfor «lade sig afkorte hvad der i Forældrenes Lod vilde blive at deecourtere».¹⁴

Dersom arvelater har gitt gaver direkte til barnebarna sine, kan disse som hovedregel ikke kreves avkortet i arvelodden som tilfaller barnebarnets forelder. Dette var tidligere slått fast i arveloven (1854) § 18, en bestemmelse som utgikk overflødig under forberedelsen av dagens arvelov.¹⁵ Det samme følger i dag av at al. § 38 stiller krever at avkortingspåbudet rettes mot gave som er gitt til «livsarving». Barnebarn er ikke arvelaters livsarvinger så lenge deres foreldre er i live, jf. al. § 1 første ledd. Forarbeidene åpner for unntak der gaven er gitt til barnebarnet etter anmodning fra barnebarnets far eller mor for å oppfylle den underholdsplikt de har overfor sitt barn.¹⁶

Etterlater mottakeren seg ingen livsarvinger, går arven etter ham til foreldrene, jf. al. § 2. Det vil si tilbake til giveren. Man ser da naturlig nok bort fra både mottakeren og gaven ved skiftet etter foreldrenes død.

2.1.2 Gave til livsarving

Al. § 38 slår fast at det er «gåve[r]» som kan påbys avkortet. Bestemmelsen sier imidlertid ikke noe nærmere om hvilke typer ytelser som er å regne for en «gåve».

En naturlig forståelse av å gi noen en «gave» er at man overfører verdier til dem av velvilje og gavmildhet, uten å ønske noen motytelse. Dette gir imidlertid ikke en presis nok angivelse til at man kan bygge rettsregler på den.

I den grad man likevel kan si noe generelt om det juridiske gavebegrepet, er det vanligvis slik at man må stå overfor en vederlagsfri formuesforskyvning som er gjort i den hensikt å berike mottakeren.¹⁷ Man har imidlertid ingen allmenn juridisk definisjon av gavebegrepet som kan anvendes i alle sammenhenger. Ettersom ulike regler har ulike formål og funksjoner, vil også innholdet i gavebegrepet variere etter hvilken rettsregel man har med å gjøre. For eksempel har gavebegrepet i aal. § 2 av retts tekniske hensyn fått et videre innhold enn det som er

¹⁴ Kommisjonens innstilling side 52, gjengitt i Utkast 1962 side 123

¹⁵ Prp. side 168

¹⁶ Utk. side 210

¹⁷ Lødrup/Sverdrup s. 205-206.

vanlig.¹⁸ Der stilles det nemlig ikke krav om berikelseshensikt, som er den subjektive og dermed bevismessig mest krevende siden av gavebegrepet.

Hensynet til konsekvens og sammenheng i rettssystemet tilsier at man tilstreber en mest mulig lik tolkning og praktisering av ett og samme begrep. At dette som nevnt ikke kan gjennomføres fullt ut som følge av de ulike hensyn som gjør seg gjeldende på forskjellige rettsområder er allerede nevnt. Når vi nå taler om begrepsbruk innenfor samme rettsområde, hvor mange av de samme hensynene ligger til grunn, kan man imidlertid i større grad anta at ordlyden er ment å skulle tolkes likt.

Før jeg går nærmere inn på hvilke typer av gaver som kan påbys avkortet, vil jeg derfor si noe generelt om hvordan gavebegrepet brukes på arve- og familierettens område.

2.1.3 Gavebegrepet i arve- og familieretten

2.1.3.1 Utgangspunkt for drøftelsen

Det vil føre for langt i forhold til oppgavens tema å analysere gavebegrepet i dybden. Den følgende fremstillingen (avsnitt 2.1.3) er bare ment å fremme forståelsen for hvilket objekt vi snakker om i den videre behandlingen av avkortingsreglene. For en grundigere behandling av det arve- og familierettslige gavebegrepet vises det til øvrig litteratur, se løpende henvisninger.

Jeg vil ta utgangspunkt i den definisjonen av begrepet «gave» som har kommet frem gjennom formuerettslig praksis og teori, nemlig en «formuesforskyvning som skjer i den hensikt å berike mottakeren». Jeg kommer til å se på de enkelte elementene i definisjonen og undersøke hvordan disse bør brukes innenfor arveretten.

2.1.3.1 Kravet til formuesforskyvning

Ut fra formuleringen “formuesforskyvning” kan man se for seg at mottakerens formue øker og giverens minker like mye. Jeg vil se nærmere på disse to sidene av uttrykket.

Det hender at mottakeren ikke får en økonomisk fordel ved å motta gaven fra giveren. For eksempel kan han ha mottatt verdiløse aksjer som heller ikke senere får noen verdi. Om man

¹⁸ Harboe side 42.

forutsetter at manglende tap hos giveren (se nedenfor) ikke stenger for at dette regnes for en «gave», blir spørsmålet om den manglende økonomiske vinning for mottakeren medfører at overføringen ikke er en gavedisposisjon i juridisk forstand.

Slik gavebegrepet er beskrevet i aal. § 2 (7) kreves det at mottakeren har fått en «økonomisk fordel» ved rettshandelen for at det skal regnes som gave. I andre bestemmelser er dette ikke sagt eksplisitt. Eeg skriver imidlertid at berikelse av mottakeren må foreligge også når det gjelder gavebegrepet i el. § 59 om skjevdeling av gaver man fått av andre enn sin ektefelle.¹⁹

For så vidt gjelder avkorting, er det også et logisk poeng at dersom mottakeren ikke får noen berikelse, blir det ikke noe å avkorte. Behovet for avkorting faller da bort. Det er altså nødvendig for å kunne påby avkorting at mottakeren har oppnådd en økonomisk vinning ved overføringen.

Mottakeren må altså få en berikelse for at man skal kunne kalle transaksjonen en «gave». Spørsmålet er nå om giveren må lide et tap for at man skal stå overfor en formuesforskyvning i gavebegrepets forstand.

Selv om arvelater ikke lider noe tap ved overføringen, kan den være mye verdt for mottakeren. Eeg viser til at overføring av begrensede rettigheter, eksempelvis bruksrettigheter, ikke alltid vil påføre giveren et tap. Dette særlig dersom han selv beholder eiendomsretten og kanskje også de samme beføyelser som ble tilstått mottakeren.²⁰ Om man ser dette i konteksten avkorting i arv, vil en slik overføring ikke nødvendigvis berøre de øvrige arvinger økonomisk. Dette da ingen økonomisk verdi «mangler» fra det fremtidige dødsboet. Likevel kunne en slik overføring til andre ha brakt inn midler i form av vederlag. Man kan da se det slik at det fjernes en mulighet for fortjeneste fra arvelaters formue.

Eeg skriver videre at når det gjelder skjevdeling av gaver i det økonomiske oppgjøret mellom ektefeller, vil man fokusere på mottakeren når man vurderer om det er gitt en gave. Man spør om mottakeren har tilført felleseieboet formue på en slik måte (her ved gave fra andre enn ektefellen) at han kan holde det utenfor likedelingen. Det har da mindre interesse om giveren led et tap i og med overføringen.

¹⁹ Eeg side 315

²⁰ Eeg, side 315

Når det gjelder avkortingsspørsmålet, må man spørre hvorfor man lar arvelater påby avkorting. Er det fordi hans formue, og dermed det fremtidige dødsboet, har *mistet* verdier som kunne ha kommet arvingene til gode, eller er det utelukkende fordi en av arvingene har blitt *tilført* verdier? Sett i lys av formålet med å ha regler om avkorting i arv, nemlig det å kunne sørge for at livsarvingene til slutt har mottatt like mye fra arvelater, blir det siste mest nærliggende. Som et resultat av overføringen vil jo den tilgodesette livsarvingen ha mottatt større verdier fra arvelater enn sine søsken. Om arvelater ønsker å bøte på dette gjennom å påby avkorting for verdien, og slik tilføre like verdier også til de andre, taler regelens formål for at han bør ha muligheten til dette.

2.1.3.2 Kravet til vederlagsfri overføring

At en overføring er vederlagsfri innebærer at det ikke ytes noen motytelse. Dette er noen ganger enkelt å konstatere, men også her finnes det grensetilfeller.

Hva om det er ytet en motytelse, men denne er mindre verdt enn det mottatte? Da kan man stå overfor et såkalt gavesalg. Al. § 19 sier eksplisitt i siste ledd at rådighetsbegrensningen også gjelder «sal eller anna som inneheld ei gåve». Al. § 38 sier ikke noe om dette. Det kan tyde på at gavebegrepet i § 38 ikke er ment å omfatte slike gavesalg. På den annen side består et gavesalg delvis av nettopp en gave. Forarbeidene til § 19 uttrykker at denne setningen kun er en presisering av det lovgiver antok domstolene uten videre ville komme til.²¹ Henvisningen i § 19 siste ledd er derfor kun ment som en presisering, og ikke en angivelse, av hvordan gavebegrepet skal forstås i bestemmelsen.

Rettspraksis viser at domstolene åpner for at gavedelen av et gavesalg også kan omfattes av avkortingsreglene, og at de heller ikke etter § 38 problematiserer dette nærmere. LG-1994-1024 illustrerer dette. Gulating lagmannsrett vurderte om vederlaget som var ytet for en eiendom et foreldrepar hadde skjøttet over til fire av sine åtte barn var lavt i forhold til andre tilsvarende eiendommer. Retten fant at så ikke var tilfelle, og at det derfor ikke forelå noen «gåve» etter al. § 38. Retten problematiserer ikke hvorvidt gavesalg er omfattet av ordlyden i § 38, men konstaterer enkelt at «[s]alg som inneholder en gave, som er det aktuelle i nærværende sak, må i denne sammenheng anses likestilt med gave».

²¹ Utk. side 186: «Noen slik uttrykkelig bestemmelse finnes ikke i uskifteloven, men utkastet må antas bare å angi hva domstolene allerede uten videre vil komme til. Det kan imidlertid være en fordel at det uttrykkelig er fastslått i lovteksten at reglene om gaver også gjelder for gavesalg o.l.»

Også i LB-2010-19105 unnlater lagmannsretten å problematisere nærmere om gavesalg er omfattet. Retten konstaterer enkelt at overdragelsen inneholdt et vesentlig gavemoment, ettersom en hytte til en verdi av kr 450 000 var overdratt til en av avdødes livsarvinger for kr 250 000.

Også flere andre lagmannsrettsdommer som omhandler gavesalg legger uprøvd til grunn at slike overføringer er omfattet av al. § 38.²²

Gaveelementet i et gavesalg kan etter dette også påbys avkortet etter § 38. Dette er også en nødvendig regel, ettersom man i annet fall ville kunne kamuflere en gave som et «salg» til symbolsk sum.

Det som i dagligtalen omtales som en gave, er noen ganger foranlediget av en ytelse fra gavemottakeren. Når barn i voksen alder utfører tjenester for sine foreldre, det være seg omsorg på deres eldre dager, vedlikeholds- eller oppussingsarbeid på hus og hytte eller annet, har foreldrene ofte lyst til å belønne dem. Er denne «belønningen» å anse for en gave, eller er den vederlag for arbeidet arvingen har utført?

Giertsen drøfter i tilknytning til al. § 19 spørsmålet om hvorvidt tidligere utført arbeid i familiebedriften til lav lønn kan anses som ytt vederlag for arvingens senere overtakelse av bedriften.²³ Giertsen skriver at domstolene stiller strenge beviskrav til at arbeidsvederlaget arvingen mottok virkelig var så lavt som påstått i forhold til det som kunne forventes, og til at det var *avtalt* mellom arvingen og foreldrene at hele, eller deler av, vederlaget for overtakelsen skulle anses betalt gjennom den rimelige arbeidskraften som var stilt til deres disposisjon.

Som følge av dette, særlig det sistnevnte, kommer ikke spørsmålet om hvorvidt en overføring anses som gave eller arbeidsvederlag på spissen hva gjelder avkortingspliktige gaver etter al. § 38. Dersom det er overensstemmelse mellom foreldrene og arvingen om at det som ellers kunne ha vært et gaveelement i stedet er å anse for en motytelse, vil foreldrene naturligvis ikke påby avkorting. Gjør de likevel dette, taler det etter mitt syn med tyngde imot at nevnte oppgjørsmåte var deres felles forståelse. I så fall står man overfor en vederlagsfri formuesforskyvning.

²² Se eksempelvis LB-2005-10325, LF-2003-3835, LG-2001-1963 og LG-1994-1024.

²³ Giertsen side 180-181

Man kan også reise spørsmålet om hvorvidt en etterfølgende ytelse fra mottakeren kan medføre at man ikke lenger står overfor en gave som kan påbys avkortet.

Dersom overføringen i utgangspunktet var ment å skulle betales tilbake, er den å anse for et regulært lån. Arveloven § 38 andre punktum sier at «utlegg e.l. til føremon for ein livsarving» er likestilt med gaver, og kan påbys avkortet. Ordlyden kan naturlig forstås slik at det her er snakk om ytelser hvor arvingen ikke pålegges noen tilbakebetalingsplikt. En antitetisk tolkning medfører derfor at et regulært lån ikke kan påbys avkortet. Dette blir heller ikke nødvendig. Etter sl. § 61 (3) må nemlig enhver loddeier likevel finne seg i at fordringer avdøde hadde på ham ved dødsfallet blir avregnes i hans lodd med fullt beløp.

Dersom mottakeren senere yter noe til giveren som er ment å være motytelse, må dette antagelig være deres felles forståelse av ytelsen (eller det må foreligge andre omstendigheter som knytter dem sammen) for at gavepreget av den første disposisjonen skal bortfalle. Hvis ikke kan man like gjerne se på det som to gaver.

2.1.3.3 Kravet til berikelseshensikt

Det siste kriteriet i det alminnelige gavebegrepet er at giverens hensikt må ha vært å berike mottakeren. Det kan være flere formål bak en formuesoverføring. Det man ser etter er de vederlagsfrie disposisjonene som har preg av gavmildhet, og som ikke er for eksempel forretningsmessig begrunnet. Det er ikke utelukket å konstatere berikelseshensikt selv om disposisjonen også bærer preg av andre formål.

Man kan spørre når berikelseshensikten må foreligge. Gir man for eksempel en gave dersom man yter et lån og senere lar være å kreve tilbakebetaling eller bevisst forholder seg passiv helt til fordringen foreldes? Arvelater som har ytet et lån vil kanskje ikke påføre arvingen den belastningen det vil være å betale det tilbake. Om han likevel ikke ønsker at dette skal gjøre noen forskjell for de øvrige livsarvinger, kan han påby avkorting for det i egenskap av å ha gitt en gave etter al. § 38?

Tidligere ville man kanskje ha svart nei på dette spørsmålet. I 1942 skrev Stang at «heller ikke er det gave om man unnlater å bruke sin rett, således om man lar være å drive inn en fordring. Selv om man lar fordringen ligge så lenge at den blir foreldet og selv om man gjør

det i den hensikt å hjelpe skyldneren, er det ikke derved gitt en gave.»²⁴ Hans poeng var at en gave var en rettshandel, og den kunne ikke utføres ved ren passivitet.

Senere har utviklingen gått mer og mer i retning av at også passivitet kan være dispositiv adferd. En avtaleparts konkludente adferd, herunder passivitet, er det i dag enighet om at *kan* danne grunnlag for berettiget innrettelse fra den annen parts side.²⁵

Asland viser til nyere rettspraksis hvor unnløstelse av å inndrive krav har blitt ansett som omstøtelig gave etter al. § 19.²⁶ I Rt. 1982 s. 948 (side 954) omstøtte Høyesterett en ettergivelse av et lån på kr 4 000 som var ytet fra uskifteboet, da de fant at det var en «gave[] som står i mishøve til formuen i buet». I Rt. 2006 s. 776 (avsnitt 30) kommer Høyesterett til at det som var ment som et ordinært salg var gått over til å være en gave idet gjenlevende ektefelle som satt i uskifte senere ikke ville ta imot kjøpesummen fra arvingen.

Etter dagens rettstilstand vil altså en ettergivelse av gjeld og bevisst foreldelse av fordringer kunne være å regne for en gavedisposisjon.

2.1.4 Hvilke gaver kan påbys avkortet?

2.1.4.1 “Monaleg gave”

Ikke enhver gave kan påbys avkortet. Tidligere var det eksplisitt angitt både hvilke typer gaver som kunne avkortes og hvilke som ikke kunne det, se al. 1854 §§ 11 og 12. I tillegg til å falle innunder en av de angitte kategoriene, måtte gavene også være «særskilte og betydelige» for å kunne avkortes. Av forarbeidene til dagens arvelov går det frem at man ikke lenger ønsket å regulere hvilke typer gaver som skulle kunne avkortes, da utviklingen kan medføre at en slik oppregning innebærer dels for mye, dels for lite.²⁷ Unntak ble imidlertid gjort for gaver som anses å tjene til oppfyllelse av foreldres oppfostringsplikt, som også etter dagens arvelov er eksplisitt unntatt fra avkorting. Se nærmere om dette nedenfor. Etter al. § 38 kreves det alene at gaven er «monaleg».

Ordlyden kan naturlig forstås slik at gaven må være betydelig. Det sies imidlertid ikke noe om hvorvidt gaven må være kvalitativt eller kvantitativt betydelig, eller begge deler.

²⁴ Stang, side 6

²⁵ Se Rt. 2001 s. 1288 (Gate Gourmet)

²⁶ Asland side 181 i forbindelse med al. § 19.

²⁷ Utk. side 205.

Da bestemmelsen ble utarbeidet, foreslo komitéen ordlyden «serleg og monaleg gave», på samme måte som etter den dagjeldende arvelov fra 1854.²⁸ At den skulle være særlig innebar at det måtte være en forstrekning utover det som vanligvis kan forventes av en forelder. Det nevnes som eksempel at en gårdsbruker som hjelper sin sønn til å skaffe sin egen gård gjerne ikke gir ham noen «særlig» gave da dette kan være en vanlig og naturlig handling for ham. At en bymann gjør det samme for sin sønn for at han skal ha et feriested på landet gjerne vil derimot godt kunne regnes for en «særlig» gave.

I proposisjonen presiserte departementet imidlertid at etter deres utkast «vil det imidlertid *ikke* vær[e] noe vilkår at gaven er *særlig*».²⁹ Departementet mente nemlig at uttrykket «serleg» ville ha liten selvstendig betydning ved siden av «monaleg», og at det derfor ville være overflødig å beholde dem begge i lovteksten. De krav komitéen la i ordlyden «serleg» ville også konsumeres av kravet om at de andre arvingene ikke skulle ha mottatt tilsvarende verdier.³⁰

Departementet oppsummerte sin drøftelse slik: «Regelmessig bør en gave ikke anses som avkortingspliktig, med mindre den klart har preg av en særbezugstigelse og må karakteriseres som betydelig.»³¹ De ønsket å la leilighetsgaver falle utenfor, og var enige med komitéen i at man heller ikke skulle åpne for avkorting som følge av «økte utgifter som arvelateren har hatt til noen av barna på grunn av sykdom, invaliditet eller andre fysiske eller sjelelige mangler».³² Disse formene for utgifter oppfattet de som vanlige, og regelmessig ikke noen særbezugstigelser uavhengig av giverens forhold.

Den konkrete vurderingen må ifølge departementet gjøres «på grunnlag av giverens inntekts- og formuesforhold og hans miljø». Det må tas hensyn til at en person som er svært formuende ofte vil gi bort gaver av stor økonomisk verdi uten at det bør antas å være en betydelig gave fra hans side, mens for en person som er dårligere stilt vil en gave av tilsvarende verdi kunne utgjøre en svært betydelig gave. Sistnevnte bør ha muligheten til å bestemme avkorting i behold, selv om førstnevnte gjerne ikke har et beskyttelsesverdig behov for denne muligheten.

²⁸ Utk. side 272

²⁹ Utk. Side 110

³⁰ Se nærmere om dette vilkåret nedenfor i avsnitt 2.2

³¹ Prp. side 166-167

³² Prp. side 167

Man kan også spørre om vurderingen av «monaleg» bør knytte seg til forholdene på gavetidspunktet eller skiftetidspunktet. Her sluttet departementet seg til komitéens syn om at «det synes lite rimelig å la de gaver lede til avkortning som på gavetidspunktet var naturlige og vanlige ut fra giverens daværende stilling og formuesforhold, selv om han på dødsfallstiden etterlater seg lite til skifte».³³ Dette kan ha sammenheng med noe jeg skal behandles nedenfor i avsnitt 2.3.2, nemlig at når en gave fremstår som rimelig og naturlig for arvingen, kan han ha rimelig grunn til å tro at den ikke skal komme til avkortning. Her kommer hensynet til mottakerens forutberegnelighet til syne. Man ønsker ikke å la arveoppgjøret bli for usikkert for arvingen.

2.1.4.2 Disposisjoner foretatt etter arvelaters død

Etter at arvelater er død, kan han naturligvis ikke foreta livsdisposisjoner, herunder gi noen en «gåve» etter al. § 38.

Arveloven § 21 (3) slår imidlertid fast at dersom en arving har fått «særoppgjør» fra et uskiftebo, uten at dette er endelig arveoppgjør, skal det skje avkortning ved det senere skiftet. Al. § 21 (3) åpner med andre ord for å foreta avkortning også der disposisjonen ble foretatt i tidsrommet mellom arvelaters død og skiftet av boet. Avkortningen skal i så tilfelle skje etter reglene i al. §§ 39-42, jf. henvisningen i § 21 (3).

Hvilke disposisjoner regnes som «særoppgjør» som kan avkortes med hjemmel i al. § 21 (3)? Svaret er at «særoppgjør» sikter til de delvise arveoppgjør som er beskrevet i bestemmelsens første ledd. Det vil si utdelinger av arv fra uskifteboet uten at alle arvingene får like mye. Lødrup hevder at når det skjer utdelinger fra uskifteboet til en som er arving, vil dette regnes som slikt særoppgjør så lenge utdelingen går lenger enn det som kan regnes for sedvanlige gaver.³⁴ Rettspraksis har lagt seg på samme linje, og i flere lagmannsrettsdommer har man kommet til at når overføringen er å anse for en gave utenom det sedvanlige, bør dette også anse for et «særoppgjør» etter § 21 (3) når gaven gis fra uskifteboet.³⁵

Utdelinger fra uskifteboet behandles altså på samme måte som om arvelater selv hadde gitt midlene som gave og påbudt avkortning.

³³ Utk. side 204

³⁴ Lødrup 2008 side 381

³⁵ LA 2003-1126, LB-1996-1311

2.2 Når er det behov for avkorting?

2.2.1 Det har oppstått ulikheter mellom livsarvingene

Som nevnt er formålet med å åpne for avkortingspåbud at man skal kunne utjevne forskjeller mellom livsarvingene for å likestille dem. Av denne grunn er det i al. § 38 stilt krav om at en betydelig gave bare kan avkortes dersom den er gitt «utan at dei andre livsarvingane har fått tilsvarende verdiar». En arvelater kan med andre ord ikke gi bort like store gaver til alle sine barn, for deretter å påby avkorting bare for én av dem. Dette ville motarbeide formålet bak avkortingsreglene.

Hva innebærer så ordlyden «tilsvarende verdiar»? Dersom «dei andre» livsarvingene ikke har mottatt noe som helst, må det være klart at de ikke har fått «tilsvarende verdiar». Der flere har mottatt gaver vil det være differansen mellom det de har mottatt som må være «monaleg» for at man skal kunne avkorte verdien av denne differansen. Én eller flere av arvingene må altså ha mottatt «monaleg» mer enn de andre. Dersom arvingene har fått tilnærmet like mye, vil man ikke foreta avkorting.

Rettspraksis viser at domstolene går konkret til verks når de vurderer om det er tilstrekkelig forskjell mellom det arvingene har mottatt. I det følgende vil jeg bruke noen lagmannsrettsdommer som eksempler.

2.2.2 Forskjell i kvalitet og kvantitet

Der det er pengegaver som er delt ut, sammenligner man summene av det mottatte for å ta stilling til om arvingene har fått «tilsvarende verdiar». I LB-1998-641 hadde tre sønner fått henholdsvis kr 100 000, 60 000 og 50 000 i gave av sin far. Lagmannsretten uttalte at etter deres syn «er ikke forskjellen mellom arveforskuddene så stor at det foreligger en særbezugstignelse av Wilhelm og Erik». Selv om to av sønnene hadde fått mer enn den tredje, og selv om summene i seg selv nok kan være å anses for «monaleg[e]», mente lagmannsretten at man ikke kunne foreta avkorting ettersom alle arvingene hadde mottatt betydelige gaver. Dommen gir uttrykk for at det praktiseres krav til en viss beløpsmessig forskjell før man kan si at de andre ikke har fått «tilsvarende verdiar».

Utfordringer kan oppstå dersom det mottatte er av forskjellig art. Ulike formuesgoder fører med seg forskjellige byrder og goder i form av verdistigninger og –fall, nødvendige vedlikeholdsutgifter, avkastning og så videre. Hvordan sammenligner man verdien av to eller flere slike vesensforskjellige overføringer?

I LB-2008-117674 hadde to av tre brødre fått hver sin tomt á kr 100 000 som avkortingspliktige gaver. Ti år senere fikk den tredje broren en seilbåt, som også var verdt kr 100 000. De to første brødrene påstod ved skiftet at den tredje ved seilbåten hadde fått «tilsvarende verdier», slik at avkortingspåbudet ikke lenger kunne påberopes.

Lagmannsretten viste til den vesentlige forskjellen mellom fast eiendom og en seilbåt, nemlig at fast eiendom normalt har steget i verdi mens objekter som båter og biler m.m. stort sett mister verdi med årene. De investeringer man gjør i form av vedlikehold etc. på fast eiendom, vil vanligvis betale seg i form av verdistigning. Tilsvarende investeringer på en båt vil normalt i høyden kunne sørge for at verdien holder seg stabil. Dette talte imot at seilbåten i verdi tilsvarte tomtene som de to brødrene hadde fått. Det er med andre ord verditaksten på gavegjensstandene som er avgjørende for verdisammenligningen.

2.2.3 Tidspunktet for verdisammenligningen

I samme dom, LB-2008-117674, fant lagmannsretten «at man i relasjon til spørsmålet om «tilsvarende verdier» må sammenligne båtens verdi i 1990 med tomtenes verdi *på dette tidspunkt*». Man måtte altså medregne tomtenes verdistigning fra overføringen og frem til seilbåten ble gitt i 1990 når man skulle fastsette verdien for sammenligningen. Tomtenes verdistigning ble slik regnet som en del av gavens verdi. For at utjevning skulle ha funnet sted, måtte seilbåtens verdi ha tilsvart 1990-verdien av tomtene, ikke bare 1980-verdien.

Spørsmålet er altså om det senere har funnet sted en utjevning mellom arvingene som gjør avkortning overflødig. For at dette skal være tilfelle, må den forfordelte arvingen tildeles så store midler at han på gavetidspunktet sitter med like store verdier som de øvrige.

2.3 Avkortingspåbudet

2.3.1 Hovedregelen

Når man skal innføre regler om avkorting, oppstår spørsmålet om man som hovedregel skal avkorte eller ikke avkorte. Noen land har regler som går ut på at man foretar avkorting etter visse objektive vilkår, mens andre krever en bestemmelse fra arvelaters side før man kan foreta avkorting. Den norske regelen er at arvelateren enten må ha «fastsett det» eller det må godtgjøres at avkorting «vil vere i samsvar med føresetnadene til arvelataren», jf. al. § 38.

Det samme utgangspunktet var fastsatt i tidligere arvelov (1854) § 14. Under forberedelsen til ny arvelov i 1960-årene ble dette utsatt for kritikk av arvelovkomitéen. Komitéen viste til statistikk som gav uttrykk for at avkorting var lite brukt, og mente årsaken til dette var at ordningen var lite kjent. Komitéen går så langt som å kalle avkortingsordningen «mislykket». Dens syn var at avkorting for å fremme likestilling av livsarvinger var så selvsagt for mange at folk antok at dette var hovedregelen etter loven og at de ikke trengte å foreta seg noe for å sørge for dette.³⁶ Derfor foreslo komitéen å innføre den omvendte regel, nemlig at avkorting skulle finne sted med mindre arvelater har fastsatt noe annet. Dette var regelen i flere andre land, herunder både Finland og Sverige.

Departementets oppfatning var at det som hadde gjort avkortingsordningen lite praktisk ikke var uoverensstemmelse med den allmenne rettsfølelse, men de strenge beviskravene som gjaldt etter den gamle arveloven.³⁷ Det måtte nemlig bevises ved skriftlig nedtegnelse eller erkjennelse fra mottakeren at gaven var ment å skulle avkortes, jf. al. 1854 § 14.

Departementet mente videre at en hovedregel om at avkorting skulle finne sted ville medføre vanskelige bevisspørsmål. De antok at det måtte være tilstrekkelig for å gi ordningen økt anvendelse å lempe på hvilke krav som ble stilt til bevis *for* at arvelater ønsket avkorting. Dermed ble regelen at avkorting skal finne sted dersom det er fastsatt av arvelateren eller godtgjort at avkorting vil være i samsvar med hans forutsetninger.

³⁶ Utk. side 124

³⁷ Prp. side 110

2.3.2 Fastsettelse av avkorting

2.3.2.1 Arvelater bestemmer selv om det skal skje avkorting

Ordlyden i al. § 38 stiller ingen formkrav til arvelaters fastsettelse av avkorting. Etersom man ikke har holdepunkter for annet, vil arvelater derfor stå helt fritt til å fastsette avkorting om han vil, når han vil og for hvor stor del av gavens verdi han vil. Til tross for at avkorting skal finne sted etter at arvelateren er død, stiller ordlyden heller ikke krav til at fastsettelsen skjer i testaments form. Arvelater trenger ikke å opplyse den tilgodesette arvingen, eller noen andre for den saks skyld, om sine planer. Dersom arvelater har bundet seg til ikke å påby avkorting, vil han imidlertid være forpliktet til å unnlate dette ut fra et avtalerettslig perspektiv.

Dersom det påbys avkorting, står arvelater også fritt til å kalle tilbake dette påbudet. Heller ikke dette trenger han å opplyse noen om, selv om det vil være lurt å gjøre det skriftlig slik at det kan gjøres kjent ved skiftet. Dersom dette skjer som en følge av at de andre arvingene etter hvert har mottatt «tilsvarande verdier» vil påbudet kunne miste virkning av denne grunn, uavhengig av arvelaters tilbakekall. Det kan imidlertid være andre grunner til at arvelater ombestemmer seg. Som det er uttalt i Rt. 1996 s. 710, står jo arvelater meget nær til å avgjøre hva som fører til likestilling mellom hans egne arvinger.

Dersom arvelater ønsker å være sikker på at arvingene ikke føler seg forbigått, kan det hende han tar dem med på laget når gaven skal gis og avkorting påbys. I praksis er dette vanlig for å motvirke senere strider innad i familien. Dersom avkortingspåbudet på denne måten følger av en avtale mellom arvelater, mottakeren og de øvrige arvingene, står arvelater da like fritt som ellers til å trekke dette tilbake?

En slik avtale omhandler ikke arvelaters adgang til å opprette, endre eller tilbakekalle testament, ettersom avkortingspåbudet ikke krever testaments form. Det er således ingen bindende arvepakt, jf. al. § 56. Om arvelater av velvilje inkluderer arvingene i prosessen med å fastsette avkorting når han ønsker å gi betydelige gaver til én av dem, blir spørsmålet derfor om han i og med avtalen har godtatt en begrensning i sin egen autonomi, og om denne er rettslig bindende for ham.

Unneberg er av den oppfatning at så ikke er tilfelle.³⁸ Han skriver at avtalen mellom arvelater og medarvingene er en legalarveavtale, men at denne ikke etablerer noen rettigheter for medarvingene all den tid en slik avtale er uten hjemmel i arveloven. Hans oppfatning er nemlig at et avkortingspåbud er å anse som en faktisk omstendighet som foreligger, og som får betydning for arveoppgjøret bare dersom arvelovens regler tillegger den denne virkningen.³⁹ De avtalerettslige konsekvensene det eventuelt skulle få at arvelater bryter avtalen han hadde med medarvingene faller utenfor denne oppgavens tema. I denne forbindelse nøyer jeg meg derfor med å si meg enig med Unneberg i at medarvingene ikke med arveloven i hånd kan kreve at det foretas avkorting når avkortingspåbudet rent faktisk ikke foreligger, selv om det en gang skulle ha vært avtalt mellom dem og arvelater at avkorting skulle påbys.

2.3.2.2 Fastleggelse av arvelaters forutsetninger

Avkorting kan også foretas dersom det godtgjøres at avkorting er i «samsvar med føresetnadene til arvelataren», jf. al. § 38.

For å kunne kreve avkorting etter dette alternativet må arvelaters forutsetninger være «godtgjort». Hvilke krav som stilles til bevisovervekt er ikke presisert. Som nevnt mente departementet at beviskravene etter den gamle arvelovens § 14 var for strenge, og etter deres mening var det «ikke riktig å avskjære annen bevisføring [enn skriftlige nedtegnelser] for avdødes forutsetninger». Alle relevante omstendigheter som kan bidra til å kaste lys over arvelaters forutsetninger vil derfor i dag kunne føres som bevis.

Departementet uttalte om beviskravet at «[h]ar arvelateren rent generelt gitt uttrykk for at han vil stille sine barn likt, bør dette etter omstendighetene være tilstrekkelig. Har han handlet etter denne linje, f.eks. ved å gi barna verdier når de oppnådde en bestemt alder eller når de giftet seg, uten at han har rukket å gjennomføre dette for alle barna, bør også dette etter omstendighetene være tilstrekkelig, selv om han ikke har uttalt seg om sine intensjoner».⁴⁰

Det siterte viser at kravene ikke er ment å være spesielt strenge. Da det ikke er holdepunkter for noe annet, antar jeg derfor at det er tilstrekkelig for å godtgjøre hva som var arvelaters

³⁸ Unneberg 2009 side 502-503

³⁹ Unneberg 2009 side 139

⁴⁰ Prp. side 166

forutsetninger at det foreligger alminnelig sannsynlighetsovervekt: Det må være mer sannsynlig at arvelater ønsket avkorting enn at han ikke ønsket det.

3 Gjennomføring av avkorting

3.1 Når skal avkortingen skje?

Det følger av al. § 38 at avkorting skal skje i «arven til mottakeren». Dette må forstås som mottakerens arv etter giveren. Avkortingen finner da sted under skiftet etter giveren.

3.2 Gave gitt av felleseiemidler

Al. § 39 inneholder imidlertid en spesialregel for de tilfeller der en ektefelle gir gave til felles livsarving av midler som regnes som fellesei når en av ektefellene er død. Bestemmelsen sier at i så tilfelle «skal avkorting gjerast i arven etter førstavdøde når det blir skiftet medan lengstlevande er i live. Vidare avkorting skal om det er nødvendig gjerast etter at lengstlevande er død».

Felleseiemidler er som hovedregel gjenstand for likedeling ved det økonomiske oppgjøret etter endt ekteskap, enten ekteskapet oppløses som følge av skilsmisse eller dødsfall, jf. el. §§ 58 og 59. Dersom en gave er gitt av slike midler, påvirker det altså størrelsen på dødsboet etter begge ektefellene, ikke bare etter giveren. Dette kan være grunnen til at det i et tilfelle som beskrevet i al. § 39 skal skje avkorting på skiftet etter førstavdøde, enten det er giverektefellen eller den andre som dør først.

Bestemmelsen får anvendelse der gaven er gitt til «sams», det vil si felles, livsarving. Særkullsbarn er ikke arvinger etter den andre ektefellen, og tar ikke del i arveoppgjøret etter dennes død. Bestemmelsen får derfor ingen virkning for gaver gitt til særkullsbarn.

Videre gjelder bestemmelsen bare dersom gaven er gitt av «midler som blir rekna som felleseige når den eine ektemaken er død». Alt ektefellene eier regnes som fellesei, med mindre det er avtalt særøie i ektepakt, jf. el. § 42. Det kan være avtalt at midler skal være særøie i live, men fellesei ved død.⁴¹ I så fall vil også gaver gitt av slike midler falle innenfor al. § 39 sitt virkeområde. Er gaven gitt av særøiemidler, finner det bare sted avkorting i mottakerens lodd etter giverektefellen.

⁴¹ El. § 42 tredje ledd andre punktum

3.2.1 Uskifte

Regelen i al. § 39 gjelder bare dersom det skiftes «medan lengstlevande er i live». Benytter lengstlevende ektefelle seg av retten til å ta over felleseiet uskiftet, og sitter i uskifte frem til han dør, skulle man dermed tro at regelen ikke kommer til anvendelse. Meningen har imidlertid bare vært å presisere at mottakeren ikke kan kreve at avkortingen utsettes til giverektefellen faller fra (dersom denne er lengstlevende). Der det først skiftes etter at også lengstlevende er død, skjer det bare ett skifte (et såkalt «sammensatt skifte»), hvor man først foretar et felleseieskifte og deretter et dødsboskifte i én og samme prosess. Det kan da skje avkorting i mottakerens totale lodd på dette skiftet. Denne lodd vil omfatte mottakerens arv etter både førstavedde og lengstlevende. Virkningen blir da den samme som om det hadde blitt avkortet i to omganger.

3.3 Hvor stor er arvelodden som skal avkortes?

3.3.1 Dødsboets størrelse

Det første som må gjøres når man skal foreta et arveoppgjør er å klarlegge hva arvelater etterlater seg. Deretter kan man komme frem til hvor stor gavemottakerens arvelodd er. Hvordan påvirkes dødsboet av at arvelater har påbudt avkorting for en eller flere livsgaver?

Ettersom den avkortingspliktige gaven er en livsdisposisjon, er den ikke noe arvelater etterlater seg når han dør. Dette sies ikke eksplisitt i arveloven. Arveloven § 43 slår imidlertid fast at avkorting som hovedregel ikke skal ha noe å si for «den rett attlevande ektemake har til part av buet og for retten til arvelataren til å rå over arven med testament». Verdien av den avkortingspliktige gaven må altså holdes utenfor dødsboet. Den skal kun få betydning for forholdet mellom livsarvingene.

3.3.2 Adgangen til å avtale noe annet

Arveloven § 43 er deklarasjonsregulering, jf. ordlyden «[n]år ikkje anna er avtalt». Ordlyden skiller seg fra hvordan fravikeligheten er fastsatt i de øvrige avkortingsreglene. Eksempelvis går det frem av § 41 at den bestemmelsen kan fravikes dersom det er «fastsett». Etter ordlyden i § 43 må det foreligge en avtale for å fravike hovedregelen. Hvilken avtale er det her snakk om?

Som nevnt i oppgavens innledende del, skiller jeg terminologisk mellom «avkortingspliktig gave» og «arveforskudd». Årsaken til dette kommer til uttrykk gjennom al. § 43: Dersom gaven ikke regnes som en del av dødsboet etter arvelater, er det etter min oppfatning heller ikke *arv* som er delt ut.

Greve drøfter ordlyden «avtalt», og spør hvem som eventuelt måtte være part i en slik avtale om å fravike hovedregelen i al. § 43.⁴² Hun konkluderer med at ordlyden nok ikke er særlig godt gjennomtenkt og at man også her bør la det være opp til arvelater alene å avgjøre om bestemmelsens hovedregel skal fravikes.

Ordlyden «[n]år ikkje anna er avtalt» kom imidlertid til etter at Advokatforeningens lovutvalg bemerket den prinsipielle forskjellen mellom de tilfeller der arvelater har gitt livsarvingen en gave på eget initiativ, og de tilfeller der disposisjonen finner sted etter avtale mellom arvelater og arvingen. Sistnevnte variant omtales av Advokatforeningen som de «regulære arveforskudd». Der beskrives situasjonen slik at «[d]et er som regel arvingen som ber om arveforskudd, – og om arvelateren av sin godhet tøyser ham i dette, bør det ikke føre til at arvelaterens adgang til å disponere ved testament blir innskrenket og hans ektefelles boslodd blir redusert».⁴³

Departementet viste til at det kan være gitt helt eller delvis avkall på arv i forbindelse med overføringen, og at da «må følgen i alminnelighet være at forskuddet også får betydning for beregningen av pliktdelsarven».⁴⁴ De endret derfor ordlyden innledningsvis i § 43 fra «forskot på arv» til «avkorting etter reglane i §§ 38-42».

Ordlyden «[n]år ikkje anna er avtalt» ble tilføyd av Justisdepartementet, som begrunnet den med at «[d]ersom det foreligger et avtalt arveforskudd, vil forholdet til ektefelleandel og pliktdel bero på avtalen».⁴⁵

Nå rettsgrunnlaget for avkorting er et ensidig påbud fra arvelaters side etter al. § 38, vil man derfor måtte følge hovedregelen i al. § 43: Gaven skal ikke ha noe å si for gjenlevende ektefelles boslodd eller arvelaters testasjonsfrihet. Nærmere bestemt skal den ikke inngå som en del av verdiene i dødsboet. Om man sammenholder dette med avkortingsreglens formål, å

⁴² Greve side 715-721

⁴³ Prp. side 169

⁴⁴ Prp. side 169

⁴⁵ Innst. side 40

sørge for likestilling av livsarvingene, fremstår dette også som en fornuftig løsning.

Avkorting skal være et middel til å utjevne forskjeller mellom livsarvingene, og skal ikke påvirke dødsboskiftet for øvrig. Er det på den annen side avtalt at overføringen er å anse som et forskudd på *arv*, synes jeg det er naturlig å anse det overførte nettopp som en del av arven etter arvelater (det vil si som en del av dødsboet).

3.4 Hvor mye skal arvelodden avkortes?

3.4.1 Hovedregelen om avkortingsbeløpet

Dersom det har gått noe tid mellom gavetidspunktet og dødsfallet, oppstår spørsmålet om hvilken verdi man skal avkorte. Som nevnt kan ulike typer formuesgoder stige eller synke i verdi etter hvert som tiden går.

Al. § 40 setter opp en klar hovedregel: Når det skal foretas avkorting er det «verdien av forskottet då det vart gitt» som skal legges til grunn. Med «verdien» menes den nominelle verdien. Forarbeidene sier klart at endringer i pengeverdien skal være uten betydning, og heller ikke forandringer i verdien av en bortgitt ting skal tas i betraktning. Dette av hensyn til de implisertes mulighet for forutberegnelighet og deres innrettelsesbehov i tiden fra overføringen og frem til avkorting finner sted.⁴⁶

3.4.2 Målet er å sikre likestilling: Unntaksregler

I enkelte tilfeller vil det gjøre seg gjeldende omstendigheter som medfører at det vil gi en dårlig løsning å avkorte verdien av gaven da den ble gitt. Dette har lovgiver tatt høyde for, og åpnet for unntak fra hovedregelen der det ville være «openbert urimeleg» å holde seg til verdien av gaven da den ble gitt. Dersom verdien av gaven har sunket siden den ble gitt, kan det være urimelig overfor mottakeren å avkorte med denne verdien. Dersom verdien av gaven har steget i ettertid, kan det være urimelig overfor mottakerens medarvinger. Ordlyden setter etter en naturlig forståelse en høy standard for hva som kan føre til unntak. Unntaket er satt for å sikre at arveoppgjøret blir altfor usikkert for arvingene, jf. forarbeidene.⁴⁷ Man ønsket å sette inn en «sikkerhetsventil», og det er presisert i forarbeidene at unntaket er snevert.

⁴⁶ Prp. side 167

⁴⁷ Prp. side 168

Hvilke forhold kan så føre til at det vil være åpenbart urimelig å holde seg til gavens verdi på tidspunktet da den ble gitt?

Lovens ordlyd oppstiller ingen vurderingsmomenter. I bestemmelsens forarbeider uttaler departementet at forbeholdet «vil bl.a. dekke tilfelle hvor arvelateren, åpenbart med sikte på å stille sine livsarvinger likt, har gitt dem gaver og andre forstrekninger til ulike tider. I enkelte tilfelle av denne art vil arvelateren ha fastsatt avkortningsbeløpet, men i andre tilfelle kan han ha glemt å tenke på dette. Arvelaterens fastsettelse kan skje formløst, og det vil kunne være vanskelig å føre bevis for den. I enkelte tilfelle bør endringer i pengeverdien kunne tas i betraktning ved fastsettelsen av avkortningsbeløpet».⁴⁸

Forarbeidene nevner ikke noe om individuelle forhold som for eksempel arvingenes økonomiske stilling og dødsboets størrelse. Den begrenser seg til at avkortningsbeløpet i kroner og øre kan medføre at utjevningen av forskjeller mellom livsarvingene ikke blir så effektiv som forutsatt fra arvelaters side.

Unneberg skriver at «arvens størrelse, og til en viss grad arvingenes økonomi for øvrig, kan også få betydning».⁴⁹ Noen nærmere begrunnelse eller rettskildemessig forankring kan jeg imidlertid ikke se at han viser til. Jeg har heller ikke sett noen dommer hvor retten går nærmere inn på arvingenes økonomiske eller sosiale situasjon. Arvelaters økonomi på gavetidspunktet viser man oftere til, men da først og fremst i vurderingen av om gaven på tidspunktet den ble gitt var «monaleg» etter al. § 38.

Vurderingstemaet etter ordlyden «openbert urimeleg» kan ut fra rettspraksis synes å være om arvingene blir tilstrekkelig likestilt dersom man begrenser seg til verdien av gaven da den ble gitt, slik at det må oppjusteres. Det kan også være at det vil føre for langt å avkorte for hele dette beløpet, slik at det må nedjusteres. Arvelaters vilje kan være et sentralt moment i vurderingen.

Rt. 1996 s. 710 illustrerer dette. Sakens faktum var at arvelater hadde to sønner, hvorav den éne hadde fått en eiendom verdt kr 40 000 i gave 17 år før faren døde. Arvelater hadde senere fastsatt i testament at den andre sønnen skulle arve naboeiendommen og at dette skulle sørge for utjevning mellom de to livsarvingene. Sistnevnte eiendom var imidlertid verdt hele kr 550 000 på skiftetidspunktet. Da den siste sønnen krevde å få ta ut denne eiendommen

⁴⁸ Prp. side 168

⁴⁹ Unneberg 1990, side 239

forlodds, protesterte den første sønnen. Han påstod at dette ville medføre en avkorting i hans arvelodd på betydelig mer enn verdien av det han tidligere hadde mottatt (kr 40 000). Den andre sønnen holdt fast ved at som følge av testasjonen måtte avkorting skje for dagens verdi av den gjenværende tomten, ikke bare kr 40 000.

I dommen uttalte Høyesterett at det er en skjønnsmessig vurdering i hver enkelt sak om avkorting med verdien av gaven da den ble gitt vil være åpenbart urimelig. Det ble lagt vekt på at arvelater hadde ønsket likestilling av sine arvinger, og at han hadde fastsatt i testament hvordan dette kunne oppnås. Flertallet uttalte at «[a]rvelateren står meget nær til å bedømme hvilken avkortningssum som etter forholdene vil gi en slik likestilling mellom arvingene som er avkortningsreglens formål». Resultatet ble at sønn nummer to fikk ta ut hele verdien av den gjenværende eiendommen forlodds.

Også i LB-2011-81241 ble arvelaters oppfatning av hva som ville likestille arvingene tillagt vekt. Én av to døtre hadde mottatt kr 870 000 i gave, og arvelater hadde bestemt avkorting. Pengene ble investert i eiendom. Lagmannsretten la til grunn at datter nummer to var ment å skulle overta en eiendom etter foreldrene kort tid etter, og på den måten tilføres midler av omtrent samme verdi som søsteren. Overføringen av denne eiendommen ble imidlertid aldri gjennomført. I 1992 hadde den blitt verdsatt til kr 1 075 000, og det må antas at verdien på skiftetidspunktet (2011) var vesentlig høyere. Spørsmålet var om den andre datteren skulle få eiendommen forlodds på skiftet. Lagmannsretten uttalte at den første datteren i annet fall ikke bare ville motta verdistigning på pengegaven hun mottok og investerte, men i tillegg fått del i verdistigningen på eiendommen som var tiltenkt søsteren til utjevning mellom dem. Retten viste til at foreldrene hadde ønsket å likebehandle søstrene gjennom å gi dem tilsvarende verdier. Ettersom det var bestemt avkorting for pengebeløpet, og den opprinnelige planen var å utjevne dette gjennom å tildele den andre datteren nevnte eiendom, antok retten at foreldrenes ønske var at den andre datteren skulle overta eiendommen vederlagsfritt på skiftet. Slik ville også formålet om likestilling av livsarvingene ivaretas. Det ble derfor ansett åpenbart urimelig å begrense avkortingsbeløpet til kr 870 000. Avkorting skjedde for hele eiendommens verdi, og den andre søsteren fikk dermed ta dette ut forlodds.

At arvelaters oppfatning har betydning for hva man anser for å likestille livsarvingene er etter dette tydelig. Domstolene er mer tilbøyelige til å anse det for åpenbart urimelig å avkorte gavens opprinnelige verdi dersom det kan påvises at arvelater hadde en plan for hvordan livsarvingene kunne og burde likestilles som nødvendiggjør et avvik fra hovedregelen § 40.

Arvelaters mening kan imidlertid også få selvstendig betydning når man skal fastsette avkortingssummen.

Arveloven § 40 andre punktum slår fast at «[h]ar arvelataren fastsett avkortingssummen skal likevel denne fastsettjinga leggjast til grunn om ikkje summen må reknast for å vere for høg». Ifølge forarbeidene bygger denne vurderingen på bestemmelsens første punktum.⁵⁰ Arvelaters fastsatte sum vil være «for høg» dersom man ikke står overfor et tilfelle der det er «openbert urimeleg» å legge til grunn gavens verdi på tidspunktet da den ble gitt. Man må altså først spørre om det vil være åpenbart urimelig å begrense avkortingssummen til gavens verdi på tidspunktet da den ble gitt, og bare dersom man besvarer dette spørsmålet bekreftende kan man se hen til den summen arvelater har fastsatt.

Dette fremstår som logisk nok så lenge årsaken til den åpenbare urimeligheten er at gaven har steget i verdi. Dersom gaven har falt i verdi vil det å avkorte et beløp som ikke bare er større enn det som i sin tid ble mottatt, men som i tillegg er enda høyere, i stedet bidra til å øke forskjellene mellom livsarvingene. Reglens formål taler derfor for at man også i slike tilfeller anser arvelaters fastsatte sum for å være «for høg».

Dersom arvelater har fastsatt en avkortingssum som er lavere enn det mottatte, er den ikke for høy. Dette følger av at arvelater selv bestemmer om det i det hele tatt skal avkortes, jf. al. § 38. Da må han også kunne fastsette delvis avkorting.

3.4.3 Hva om arvelodden ikke strekker til?

3.4.3.1 Som hovedregel skjer det ikke noe ytterligere oppgjør

Noen ganger har en arving mottatt en avkortingspliktig gave som er verdt mer enn han senere kommer til å få i arv fra arvelater. At han da ikke får utdelt arv på skiftet er naturlig.

Spørsmålet er hva man skal gjøre med de mottatte verdier som overstiger verdien av hans arvelodd.

Arveloven § 41 setter som hovedregel at «[e]r avkortingssummen større enn arvelotten til livsarvingen, blir han likevel ikkje skyldig buet noko...». Ordlyden er her noe misvisende, ettersom det ikke er «boet» som eventuelt skulle ha mottatt det overskytende. Avkorting har

⁵⁰ Utk. side 209

som nevnt kun betydning for forholdet mellom livsarvingene. Praktisk sett skjer avkorting ved at de øvrige livsarvinger får ta ut forlods midler tilsvarende gaven. Det er derfor sine medarvinger den tilgodesette livsarvingen ikke blir skyldig noe, ikke boet. Ordlyden henger kanskje igjen fra gammel rettstilstand. Tidligere var det nemlig mulig å føre det mottatte tilbake til boet for å unngå avkorting, og enda tidligere var en slik fremgangsmåte påkrevd. Dette medfører imidlertid ikke større vanskeligheter, og jeg går ikke nærmere inn på denne lille problematikken.

At arvingen ikke skal betale noe tilbake selv om han har mottatt større verdier enn arvelodden, er en naturlig hovedregel. Gaven er en livsdisposisjon og gavens verdi har gått ut av boet en gang for alle. Arvelovutvalget mente «[a]t den begunstige livsarving ikke i alminnelighet kan tilpliktes å innbetale noe til boet, må være ganske klart. Det følger av at han har fått en endelig begunstige mens giveren var i live».⁵¹ Det er ikke meningen at arvingen skal betale vederlag for det mottatte eller at verdiene skal tilgodese eventuelle kreditorer eller andre som har rettigheter i boet.

3.4.3.2 Adgang til å fastsette noe annet

Den tilgodesette arvingen vil etter hovedregelen sitte igjen med større verdier enn de øvrige. Målet om likestilling kan da ikke gjennomføres fullt ut. Det ovenfor nevnte utgangspunktet vil imidlertid bare gjelde «...med mindre anna er fastsett då forskottet vart gitt», jf. al. § 41. Bestemmelsen er altså gjort deklarasjon, og om man benytter seg av muligheten kan man sørge for mer effektiv likestilling av livsarvingene.

Ordlyden «fastsett» tyder på at arvelater ensidig kan bestemme at hovedregelen skal fravikes, og at arvingen skal pålegges å gjøre opp for seg dersom han mottar mer enn arvelodden hans tilsier. På den annen side må dette være fastsett «då forskottet vart gitt».

Begrunnelsen for at regelen er utformet på denne måten fremgår av forarbeidene.⁵² Utvalget mente at «[e]n tilbakebetalingsplikt vil fordre et særlig rettsgrunnlag, typisk at gaven er gitt med det uttrykkelige forbehold at gavemottakeren skal ha en slik plikt, dersom det viser seg at forskuddet overstiger arvelodden».

⁵¹ Utk. side 210

⁵² Utk. side 210

I realiteten vil altså en plikt for arvingen til å avstå verdier tilsvarende den del av gaven som overstiger verdien av hans arvelodd, følge av en avtale mellom ham og arvelater. Arvelater tilbyr ham en gave, men setter som vilkår at arvingen må betale ut sine søsken dersom det viser seg at han sitter igjen med større verdier enn dem på skiftet. Hensyn til forutberegnelighet og innrettelse taler også for at man praktiserer en slik regel. Arvingen kan jo komme til å bruke opp gaven, eller den kan miste sin verdi. En plikt til tilbakebetaling som først blir pålagt ham i ettertid kan bli urimelig vanskelig å oppfylle dersom han ikke er forberedt på det.

3.4.3.3 Ytterligere avkorting etter lengstlevende ektefelles død

Som nevnt skal gaver gitt av felleseiemidler til ektefellers felles livsarvinger avkortes i arven etter førstavdøde så langt den rekker, og deretter ytterligere i arven etter lengstlevende dersom det er nødvendig, jf. al. § 39.

Om man står overfor et slikt tilfelle, vil ikke bestemmelsen i al. § 41 verne mottakeren dersom verdien av det mottatte overstiger verdien av hans lodd etter giveren. Han må tåle ytterligere avkorting i arven etter den andre ektefellen. Dersom heller ikke slik ytterligere avkorting dekker hele verdien av gaven, kommer imidlertid regelen i § 41 til anvendelse.

3.4.3.4 Avslag på arv

Avkortingsreglene er satt for å verne de livsarvingene som ikke har mottatt tilsvarende verdier som den tilgodesette arvingen. Om de ikke ønsker dette vernet, kan de gi avslag på arv etter al. § 74. Dette kan hjelpe den tilgodesette slik at han slipper å dekke de verdier som overstiger verdien av hans arvelodd. Jeg vil skissere dette alternativet i det følgende.

Arvinger, herunder livsarvinger, har mulighet til å «avslå arv som er fallen», jf. al. § 74 første ledd, første punktum. Den avslåtte arven skal da gå «som om arvingen var død før arven fall», jf. andre ledd, første punktum.

Dersom den som gir avslaget har livsarvinger, vil arven gå til disse fordi de trer i hans sted dersom han er død før arvefallet, jf. al. § 1 andre ledd, andre punktum. I så tilfelle må også medarvingens livsarvinger gi avslag på arven for at det skal hjelpe den tilgodesette.

Dersom den som avslår arv ikke har livsarvinger, følger det videre av al. § 74 andre ledd, andre punktum at han kan velge å gi avslaget «til føremon for ein særskild medarving», for eksempel den tilgodesette livsarvingen.

Avslaget kan gjelde både «heile arven eller ein del av den», jf. al. § 74 første ledd, andre punktum. Dersom medarvingene ønsker det, kan de derfor ganske enkelt til fordel for den tilgodesette livsarvingen gi avslag på de verdier han skylder dem som følge av at det han har mottatt ikke kan avkortes fullt ut i hans lodd.

4 Avslutning: Rettspolitiske betraktninger

4.1 Bør avkortingsordningen være tvingende?

4.1.1 Avkorting av betydelige gaver som hovedregel eller unntak

Som nevnt innledningsvis i oppgaven, ble det under lovforberedelsen diskutert hvorvidt man burde gjøre avkorting til hovedregelen eller beholde ordningen med at det måtte være arvelaters vilje. Komitéen foreslo å gjøre avkorting til hovedregelen, da de antok at dette var mest i tråd med den allmenne rettsfølelse.⁵³ Dette er rettstilstanden i blant annet Sverige.

Forslaget ble møtt med kritikk, først og fremst fra Dommerforeningen og Advokatforeningen. Førstnevnte innvendte at reglene «tilskynder barn som skal arve til å gjennomgå foreldrenes forhold til de øvrige barn opp gjennom årene for om mulig finne noe som kan avkortes. Dette kan komme til å skape unødig splid og uvennskap.⁵⁴ Advokatforeningen fremholdt at «[f]orholdet mellom foreldre og barn er langt finere og mer komplisert enn et spørsmål om økonomisk likhetsbehandling». De mente at foreldrene gjerne kunne ha saklig grunn til å forskjellsbehandle sine barn, for eksempel dersom det ene barnet var mindre begavet enn de andre og trengte større forstrekninger. I tillegg viste de til de strider som kunne oppstå under private skifter, og at da «skal det vel godt gjøres at en søskenflokk kan overta boet til privat skifte når man slik i alle tilfelle skal foreta en vurdering av foreldrenes livsdisposisjoner vis á vis barna kanskje mangfoldige år tilbake i tiden».

Også i dag gjør disse innvendingene seg gjeldende. Det vil derfor være for drastisk å snu rettstilstanden «på hodet» og innføre en regel om at avkorting som hovedregel *skal* skje når foreldre har gitt sine barn betydelige gaver. På den annen side har det vært fremsatt forslag til mellomløsninger, som kan vurderes nærmere.

⁵³ Utk. side 124 flg.

⁵⁴ Prp. side 108

4.1.1.1 Et kompromiss: Bør man innføre objektive vilkår for avkorting?

Departementet poengterte i proposisjonen at «...en utvidet avkortingsordning kan avskjære *annen bevisstrid* [enn om hvorvidt gaven var særlig og betydelig]. Dersom utgangspunktet er at avkorting ikke skal skje, vil det bli av større betydning å konstatere om begunstigelser som en arving har fått fremfor de øvrige, er gitt i form av et lån eller mot helt eller delvis avkall på arv.»⁵⁵ Man vil altså alltid ha bevisspørsmål som etter omstendighetene kan bli vanskelige.

Et kompromiss mellom det å innføre en hovedregel om avkorting, kan være å la avkorting være avhengig av nærmere bestemte, objektive kriterier. Eeg kommer med forslag til objektivisering av avkortingsreglene.⁵⁶ Han skriver at i stedet for å innføre en objektiv regel om når noe er å anse for en livs- eller dødsdisposisjon, kan man vurdere muligheten for å innføre påbud om avkorting der gaven er gitt innenfor et visst tidsrom før arvelaters død (eksempelvis fem eller ti år). Slik jeg ser det, må dette antageligvis bygge på en presumsjon om at de disposisjoner man foretar seg mot slutten av livet som oftest tar sikte på å fordele det man etterlater seg når man dør, eller i det minste at dette er realiteten.

Eegs artikkel er skrevet i konteksten «grensen mellom livs- og dødsdisposisjoner». Meningen er å komme med forslag til en objektiv regel som kan bidra til å redusere prosess rundt spørsmålet om omstøtelse som følge av formuriktige overføringer. Eeg foreslår at man i stedet kan foreta avkorting etter en objektiv regel. Ved en slik regel befinner vi oss tilsynelatende i et område mellom den norske og den svenske regelen. Svensk rett opererer som nevnt med en hovedregel om at avkorting av betydelige gaver skal skje, med mindre arvelater har fastsatt noe annet.

Når det gjelder arvelaters mulighet til å fastsette at avkorting likevel ikke skal skje, er det etter min oppfatning et poeng at de færreste har mulighet til å forutse når de vil falle fra. For den arvelater som *ikke* ønsker at gaven til livsarvingen skal avkortes, vil det derfor kunne bli nødvendig å fastsette denne løsningen hver gang han gir en gave som kan bli ansett for å være betydelig. I realiteten nærmer man seg da den svenske regelen, og som Eeg selv også skriver vil det fort være for drastisk å speilvende arveloven § 38 på den måten.

Selv om konflikter på skiftetidspunktet vil kunne komme til en rask løsning ved en slik regel, vil det være usikkert for den tilgodesette arvingen. Han må ta høyde for at gaven kan få

⁵⁵ Prp. side 110

⁵⁶ Eeg 2013, side 141-151

betydning for hans fremtidige arvelodd frem til det har gått så lang tid at regelen ikke lenger rammer gaven. Dette med mindre arvelater har fastsatt at det ikke skal skje avkorting.

Forhold som medfører at forutberegnelighets- og innrettelseshensyn likevel ikke er så vektige i en slik situasjon er for det første at det ikke har gått så lang tid fra gaven mottas og frem til skiftet. For det andre innretter arvingen seg i tilfelle på å motta *mer enn* de øvrige livsarvingene, noe han ikke har krav på i utgangspunktet.

Tidligere har jeg vist til at arvelaters egne forutsetninger og ønsker kan spille inn når man skal fastsette avkortingssummen.⁵⁷ Formålet om likestilling av livsarvinger medfører at man ikke kan fjerne seg for langt fra det subjektive når det gjelder spørsmål om avkorting. Kanskje gir arvelater gaver til barna på forskjellige tidspunkt for å utjevne forskjeller mellom dem. Om de gavene som blir gitt mot slutten av livet skal kunne avkortes mens de eldre står seg, vil det motvirke formålet om likestilling. Det må da i det minste kreves at det alene er de tilfeller hvor de andre ikke har fått tilsvarende verdier man avkorter. Da er man imidlertid tilbake til de vanskeligheter som ble nevnt ovenfor, nemlig at arvingene henvises til å gjennomgå overføringer som er gjort mange år tilbake for å sammenligne hvor mye de forskjellige har mottatt.

Jeg er enig i at det er en fordel for den som mottar en gave å kunne være (noenlunde) sikker på at den ikke blir omstøtt som følge av manglende formriktighet. Da vil han gjerne være fornøyd med i stedet «bare» å tåle avkorting i sin arvelodd. Om man kunne begrense rekkevidden av den objektive avkortingsregelen til de tilfeller der det er tvil om hvorvidt disposisjonen krevde testamentsform, ville den ha vært en god mellomløsning. Da ville man imidlertid ikke unngått prosess i like stor grad.

Som botemiddel for en vanskelig grensedragnings mellom livs- og dødsdisposisjoner kan en objektiv regel om avkorting for gaver gitt innen et nærmere angitt tidsrom være gunstig. Avkorting er imidlertid en ordning som står på egne ben. Den har et virkeområde og konsekvenser som også vil påvirkes av en slik endring, og dette bør ikke stilles i skyggen. En viss samordning av disse to regelsett bør være mulig, men det vil kreve tilpasning på detaljnivå.

⁵⁷ Se avsnitt 3.4.2

At objektive regler kan medføre urimelige løsninger i enkelttilfeller er ikke noe nytt. Dette aksepterer man fordi det i flertallet av tilfeller er en fordel å ha klare og enkelt praktiserbare regler. Man kan imidlertid spørre om det ikke innenfor arveretten likevel er viktigere med individuelt rimelige løsninger enn klare løsninger. Det som er sagt ovenfor tyder på at en objektivisering av arverettslige regler raskt kan by på problemer.

4.1.1.2 Er det så viktig å likestille livsarvingene?

«Det er sikkert en alminnelig oppfatning hos dem som har barn og også barna imellom at hvert enkelt barn skal ha like meget etter foreldrene. Denne oppfatning gjelder ikke bare den formue som foreldrene har når de dør. Likhetsbetraktningen rekker videre; den innebærer hos de fleste at større gaver og begunstigelser som barna har fått av foreldrene mens disse levet, skal telle med.»⁵⁸

Slik beskrev arvelovkomitéen det de anså for å være den alminnelige rettsoppfatning i 1962. Som nevnt under punkt 2.3.1 ovenfor, var komitéens mening at folk flest trodde avkorting ville skje uten at de foretok seg noe. Dette ettersom ønsket om likestilling av livsarvinger var så etablert. Departementet var imidlertid ikke enig i dette synspunktet. Hvilken stilling har likhetstanken i dag?

Betraktningen om at livsarvinger skal ha like mye i arv, har nær sammenheng med pliktdelsordningen. Lødrup har beskrevet dette slik at «for den som mener at reglene om plikt-del i den form de kjennes i nordisk rett er modne for dyptgripende revisjon, og i det vesentlige avskaffelse av dem, blir naturlig nok holdningen at hva en arvelater treffer av livsdisposisjoner, bør være det endelige arveoppgjør uvedkommende (med mindre arvelater har bestemt noe annet)».⁵⁹

I fortsettelsen vil jeg trekke frem Lødrups rapport fra det 34. Nordiske Juristmøte i Stockholm i 1996, «Bör reglerna om laglott (tvangsarv, plikt-del) och formkrav vid dödsrättshandlingar bevaras». Jeg kan slutte meg til flere av de argumentene han fremsetter til støtte for at likhetstanken ikke lenger er rådende, og kommer til å gjøre rede for disse i det følgende.

Lødrup argumenterer imot at tanken om likebehandling av livsarvingene bør ha en så sentral stilling som den har etter dagens lovgivning. Først og fremst viser han til at man bør være

⁵⁸ Utk. side 124

⁵⁹ Lødrup 1999 side 146

forsiktige med å legge for stor vekt på det som oppfattes som «rettferdig» eller på den annen side «urettferdig», se rapporten side 529. Grunnen til dette er at slike oppfatninger jo ofte er subjektive. Lødrup setter spørsmålsteget ved at rettsordenen hindrer en arvelater fra å fordele arven på den måten han ønsker alene av den grunn det går på bekostning av livsarvingen(e). Han viser til at de fleste foreldre riktignok vil ønske å likestille sine arvinger, men poengterer at det da ikke oppstår noen problemer når det gjelder likhetstanken. Det er altså i de tilfeller der arvelaters ønsker går i en annen retning enn den «alminnelige rettsoppfatning» at Lødrup mener vi må prøve begrunnelsen for begrensningene i hans disposisjonsfrihet. Med hvilken grunn er det rettsordenen forbyr arvelater å disponere annerledes enn den rådende oppfatning?

Forsørgelsestanken er én hevdet begrunnelse for likhetstanken. Man vil sikre barnas fremtid økonomisk ved å verne deres rett til å arve sine foreldre. De fleste som mottar arv i dag er imidlertid godt voksne og etablerte mennesker. Unge arvinger som ikke har fått sin oppfostring fullført ved dødsfallet kan sikres på andre måter enn en generell pliktdelsregel. Derfor vil denne begrunnelsen ifølge Lødrup ikke ha like mye vekt i dag som tidligere.

For så vidt gjelder bevisst forskjellsbehandling av livsarvingene, viser Lødrup som eksempel at forskjellsbehandling gjennom odels- og åsetesretten allerede er godtatt i stor utstrekning ved generasjonsskifte av landbrukseiendommer. Han skriver at det åpenbart er odelsretten som har sikret slekten norske landbrukseiendommer, og ikke pliktdelsreglene. Man bør ha mulighet for å overføre virksomhet til den av arvingene som kan og ønsker å videreføre den, mot et vederlag som gjør at det svarer seg for mottakeren.

Det er altså mye som taler imot å la likhetsbetraktninger legge bånd på arvelaters valgfrihet i de tilfeller der han ønsker å tilgodese andre enn livsarvingene, eller å gjøre forskjell på livsarvingene. På den annen side kommer man ikke bort fra at jo større valgfrihet arvelater har, jo større press kan han komme til å oppleve fra både legalarvinger og andre når han skal fastsette hva som skal skje med det han etterlater seg når han dør. Dette trekker i retning av at man bør fastholde tanken om at livsarvinger skal ha en lovbestemt pliktdel, slik at det ikke eller i beskjeden grad er mulig å gjøre forskjell på dem. Jeg mener likevel at det er betenkelig, og litt paradoksalt, å legge bånd på arvelater fordi man er redd for at han skal bli presset til å benytte seg av sin frihet.

4.1.2 Bør man kreve at arvelater opplyser mottakeren om avkortingspåbudet?

Som nevnt i avsnitt 2.3.2.1 kreves det ikke at arvelater opplyser den tilgodesette arvingen om at han har bestemt avkorting. Dette har vært kritisert, særlig av Lødrup, da det angivelig «åpner for «bakholdsangrep»». ⁶⁰

Dansk arvelov krever at arvingen blir gjort kjent med avkortingspåbudet senest samtidig med at gaven gis. Lødrup foretrekker denne løsningen, og begrunner dette med «den forutberegnelighet som denne regel gir arvingen. Avkorting bør være avhengig av at arvingen blir kjent med denne konsekvens av å motta gaven. Om det uttrykkelig inngås en avtale om dette, eller om dette gjøres ved at avkorting fra arvelaterens side settes som vilkår for gaven, bør være likegyldig». ⁶¹

Arvingen er imidlertid ikke helt ubeskyttet etter norsk rett heller. Dersom arvelater har forpliktet seg til ikke å påby avkorting, vil han være bundet av dette på avtalerettslig grunnlag. Avtaler skal jo som kjent holdes slik de er inngått, også innenfor arveretten. Det samme går for øvrig frem av arvelovens forarbeider. ⁶² Arvingen som mottar gaven kan derfor enkelt spørre arvelater om det vil bli bestemt avkorting i arven, og får han negativt svar kan han trygt ta imot gaven i sikkerhet om at det ikke vil påvirke hans arvelodd. Bevisspørsmål kan naturligvis oppstå her som ellers. Prinsippet er imidlertid det samme, selv om det nok kan lønne seg å inngå skriftlig avtale om det ovennevnte.

Det er ikke sikkert ulikheten mellom arvingene som følge av gaven er synlig for arvelater på tidspunktet for overdragelsen. Det kan for eksempel tenkes at arvelater ser for seg at også hans andre barn vil komme til å trenge forstreknings i fremtiden. Da slik at eventuelle ulikheter utjevnes etter hvert som også de får gaver, og at det ikke er nødvendig å bestemme avkorting. Om dette ikke skjer, og arvelater mot slutten av livet ser at en eller flere av arvingene har fått «monaleg» mer enn de øvrige, bør han kunne fastsette avkorting i ettertid. Dette med det forbehold som nevnt ovenfor om at han kan ha bundet seg til ikke å bestemme avkorting.

⁶⁰ Lødrup 1999, side 149

⁶¹ Lødrup 1999, side 149

⁶² Prp. side 166-167

4.1.3 Forholdet mellom avkorting og ektefellenes formuesordning

Uavhengig av hvilken ektefelle som har gitt gaven, skal man avkorte i arven etter førstavdøde dersom gaven er gitt til felles livsarving av midler som blir regnet som felleseie når den ene ektemaken er død, jf. al. § 39.⁶³ Hva er begrunnelsen for denne regelen?

Forarbeidene gir ikke noen begrunnelse for hvorfor denne regelen blir stående. Det vises bare til at « [u]tkastet vil avløse arvelovens § 13 første ledds siste del».⁶⁴ Arveloven 1854 § 13 hadde ordlyden «fælles Midler». På den tiden var «fællesboet» et tingsrettslig sameie som mannen i all hovedsak rådet over alene. Dersom ektefellene eier en ting sammen, er det naturlig at den anses å være gitt av dem begge, slik at en halvpart stammer fra hver ektefelle.⁶⁵ Al. 1854 § 13 var derfor en naturlig regel i en tid da ektefellenes midler var i sameie mellom dem.

De formuesordningene vi i dag kaller felleseie og særeie regulerer som kjent ikke ektefellenes rådighet over boets midler, men alene hvordan disse verdiene skal deles ved ekteskapets opphør. En eiendel kan fint være den éne ektefellens eneie og samtidig inngå i felleseiemiene slik at den andre ektefellen som hovedregel har krav på halve verdien dersom midlene skal skiftes ved ekteskapsbrudd.⁶⁶

Når det gjelder avkorting av gaver gitt av slike midler, melder usikkerheten seg idet man spør hvorfor en arving skal måtte tåle avkorting i arvelodden etter førstavdøde når lengstlevende har gitt gaven og påbudt avkorting, og det ikke engang er sikkert at førstavdøde var enig i at verdien skulle avkortes. Et av vilkårene for i det hele tatt å avkorte er jo at «arvelataren [har] gitt (...) ei monaleg gåve» og at den samme «arvelataren har fastsett» avkorting.

På bakgrunn av utviklingen i formuesforholdet mellom ektefeller mener Unneberg at al. § 39 må tolkes innskrenkende, og påpeker at den også bør vurderes opphevet.⁶⁷ Han skriver videre at det på bakgrunn av bestemmelsens forhistorie er grunnlag for å tolke den presiserende slik at den kan gjelde dersom ektefellene i fellesskap har kommet frem til at det skal avkortes og at det skal skje slik som skissert i § 39. Jeg er imidlertid enig med Unneberg når han skriver at selv med en slik presisering fremstår det som betenkelig å blande sammen de respektive

⁶³ Se avsnitt 3.2

⁶⁴ Utk. side 207

⁶⁵ Sml. saml. § 2

⁶⁶ Se el. §§ 58 og 59 flg.

⁶⁷ Unneberg 2009, side 505

arveoppgjørene etter ektefellene. Jeg har ovenfor skrevet at al. § 39 i realiteten innebærer et unntak fra al. § 41 om at arvingen ikke behøver å dekke den verdien av gaven som eventuelt skulle stå udekket etter at hans lodd er avkortet fullt ut.⁶⁸ Paragraf 41 er ment å skulle beskytte den tilgodesette arvingen. Det er uheldig om § 39 skal frata ham denne beskyttelsen.

4.1.4 Avkortingens betydning for ektefellens boslodd og arvelaters testasjonsfrihet i Sverige og Danmark

Når det gjelder regelen i al. § 43 om at avkorting ikke har noe å si for gjenlevendes rett til part av boet og arvelaters testasjonsfrihet, har det har vært stilt spørsmål om hvorvidt Norge burde gå over til det motsatte utgangspunkt av hva vi praktiserer i dag.⁶⁹ Dette ville bringe oss på linje med våre naboland Sverige og Danmark. I disse to landene skal verdien av det mottatte legges til dødsboet før skiftet foretas.

Ifølge svensk rett får verdien av det mottatte imidlertid bare betydning for «arvslotternas storlek».⁷⁰ Den får altså heller ikke etter svensk rett betydning for gjenlevende ektefelles rett til boslodd ved deling av ektefellenes formue.

Etter den danske arvelovens § 43 kan man bare avkorte verdien av en økonomisk ytelse dersom «det må anses for aftalt» mellom arvelater og mottakeren. Dette minner svært mye om situasjonen at «anna er avtalt» etter al. § 43, jf. det jeg har skrevet i avsnitt 3.3.2. Slik sett ser jeg ikke nødvendigvis noen forskjell av betydning mellom norsk og dansk rett på dette punkt: Dersom det er avtalt et arveforskudd slik arvelovens forarbeider beskriver,⁷¹ er det som sagt min oppfatning at verdien av det mottatte skal regnes med til dødsboet som et regulært arveforskudd.

⁶⁸ Avsnitt 3.4.3.3

⁶⁹ Greve 1988, side 670-726

⁷⁰ Ärvdabalken kap 6, 5 §

⁷¹ Prp. side 169

4.2 Liste over forkortelser og litteratur

Lover

Al.	Lov 03. mars 1972 nr. 5 om arv m.m.
Sl.	Lov 21. februar 1930 om skifte
Aal.	Lov 19. juni 1964 nr. 14 om avgift på arv og visse gaver
El.	Lov 04. juli 1991 nr. 47 om ekteskap
Adl.	Lov 28. februar 1986 nr. 8 om adopsjon
Saml.	Lov 18. juni 1965 nr. 6 om sameige
Ärvdabalken	Svensk arvelov, SFS 1958:637

Forarbeider

Utk.	NUT 1962:2 Innstilling fra komitéen til å utrede spørsmålet om revisjon av arve- og uskiftelovgivningen
Prp.	Ot.prp. nr. 36 (1968-1969) Om lov om arv m.m.
Innst.	Innst. O. nr. XIX (1970-71) Tilråding frå justisnemnda om lov om arv m.m

Juridisk litteratur

Asland	John Asland, Uskifte, Oslo 2008
Eeg 2006	Thomas Eeg, Deling av ektefellers formuer ved separasjon og skilsmisse, Bergen 2006
Eeg 2013	Thomas Eeg, «Livs- og dødsdisposisjoner. Behov for nærmere regulering?», TemaNord 2013:517
Giertsen	Johan Giertsen, Generasjonsskifte, Bergen 1995
Greve	Hanne Sophie Greve, «Forskudd på arv til livsarving», Tfr. 1988
Harboe	Einar Harboe, Arveavgift, 2. utgave, Oslo 2000

- Lødrup 1996 Peter Lødrup, «Bör reglerna om laglott (tvangsarv, pliktdel) och formkrav vid dödsrättshandlingar bevaras», rapport fra det 34. Nordiske Juristmøte i Stockholm, 1996, side 518-539
- Lødrup 1999 Peter Lødrup, «Avkorting i arv – arveforskudd», Generationsskifte i ret og praksis: Festskrift til Finn Taksøe-Jensen, 1999, side 146-156
- Lødrup 2008 Peter Lødrup, Arverett, 5. utgave, Oslo 2008
- Lødrup/Sverdrup Peter Lødrup og Tone Sverdrup, Familieretten, 6. utgave, Oslo 2008
- Unneberg 1990 Inge Unneberg, Arveretten med dødsboskifte, 1. utgave, Oslo 1990
- Unneberg 2009 Inge Unneberg, Avtaler om arv - Forhåndsavtaler om fordeling av etterlatt formue, Tromsø 2009
- Stang Fredrik Stang, Av kontraktsrettens spesielle del, Oslo 1942